

'Baerne'

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne"

Conimex

De Oosterse keuken thuis.

Slamat Makan – Smakelijk Eten.

Historische Kring Baerne

Postbus 326
3740 AH Baarn
tel. (035) 5430377

Voorzitter

J.G. v.d. Kraats
Torenlaan 34
3743 HH Baarn
tel. (035) 5421000

Algemeen Secretaris

J. Veldhuysen
Nieuwstraat 19
3743 BK Baarn
tel. (035) 5430479

Penningmeester

G.B. Roskamp-Nijenhuis,
Spoorstraat 7, 3743 EG Baarn
tel. (035) 5423483

Overige bestuursleden

P.H. Feitz
(035) 5414794
T. Kruidenier
(035) 5417860

Werkgroep Archeologie

J.W.A.A. van der Laan
Schoener 12
3742 HD Baarn
tel. (035) 5411656

Werkgroep Oudheidkamer

J. van Dijk
de Aak 31
3742 GT Baarn
tel. (035) 5418332

Ledenadministratie

N. Kuyt-Smit
v. Wassenaerlaan 16
3742 AH Baarn
tel. (035) 5418065

Werkgroep 'Baerne'

T. Biemans
Sophialaan 13
3743 CT Baarn
tel. (035) 5422951

Redactie Baerne

T. Biemans
F. Booy
M.P. Brey
H. Bronkhorst
G. Brouwer
J. Kruidenier
L.J. Stomp
A. Twigt (lay-out)

Bezoekadres en bezoektijden Oudheidkamer

Burgemeester Penstraat tussen nr. 2 en 4. Open op maandagen van 10 tot 12 uur en van 20 tot 22 uur, maar **niet** op de eerste maandagavond van de maand en **niet** op maandagavond in de maanden juli en augustus.

Contributie

Per adres: € 14,- per jaar

Verzendkosten buiten Baarn

Bij betaling van de contributie a.u.b. uw vrijwillige bijdrage in de verzendkosten overmaken.

Bankrek.nr.: 30.47.28.292

Postbankrek.nr.: 41.92.133

Losse verkoop 'Baerne': € 2,50

Verkrijgbaar bij N.Kuyt-Smit en boekhandel Den Boer, Laanstraat 69, Baarn.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Het tijdschrift 'Baerne' komt mede tot stand door Drukkerij Bakker Baarn.

INHOUD

Wandelen in de Laanstraat 9

pag.

2

Opperuimd staat niet altijd netjes

5

Adrianus Blankestijn

9

Cuno van den Steene (slot)

15

Soest in oude tijden

22

Verenigingsnieuws

24

WANDELEN IN DE LAANSTRAAT 9

We zijn thans aangekomen links van 'De lange muur' bij 'Brouwer's mode', een heel diep winkelpand. Voorheen was dat stoffenzaak Polak. In de jaren vijftig zaten daar naast elkaar fotograaf M. Beneker en de textielzaak van de heer Th.J.J.A.M. Spoelder. Na Spoelder kwam de firma Berclouw en nu zit er 'Frederico's mode', beide met lederwaren. Waar nu 'de Trekpleister' zit, was links een Bata-schoenenzaak en rechts zat De Gruyter. Maar er was ook ooit in die buurt een café van Van Uden. Tot de jaren zestig vond je daar veel smallere panden, ook aan de overzij, dan nu het geval is. Oorspronkelijke bebouwing tref je nog maar sporadisch in de Laanstraat aan (zie verderop bij modezaken 'Languit' en 'Principe').

Ook het pand van drukkerij-uitgeverij Bakker en van de Baarnsche Courant is gemoderniseerd. Dit bedrijf is daar echter niet begonnen. Stichter Gerrit Bakker begon in een houten gebouw aan de Laanstraat (zie eerste foto), tussen waar nu 'Le-Ru' en parfumerie 'Ici Paris XL' zitten. Daar rolde op 3 april 1895 het eerste nummer van de Baarnsche Weekbode, later Baarnsche Courant geheten, van de met de hand gedraaide snelpers.

Gerrit Bakker met personeel voor de drukkerij in 1897

Van deze lokale krant was Bakker de eerste redacteur. Een abonnement kostte toen dertig cent per drie maanden en een advertentie van zes regels veertig cent. Kom daar nu eens om! Het bedrijf telde toen zeven werknemers. Door zijn krant en zijn aandeel in de organisatie van allerlei dorpsfeesten werd Gerrit Bakker een bekende persoonlijkheid. In 1921 verplaatste hij zijn bedrijf naar de overkant, waar het woonhuis en de werkplaats van loodgieter J. Lacunes waren, met een fraaie kastanjeboom ervoor. Onder leiding van bedrijfsleider, later eigenaar, D.A. Naafs sr. werd de drukkerij gemoderniseerd en uitgebreid in de richting van de Eemnesserweg. Oud-redacteur van de Baarnsche Courant Simon N. Swiep wil ik hier memoreren vanwege het feit dat hij heel boeiend over de geschiedenis van Baarn heeft geschreven.

We gaan nu naar de overkant. Eerst een correctie op mijn vorige artikel (8): niet slagerij Van Boeijen zit rechts naast speelgoedzaak 'Sier-Kon-Fleks', maar modezaak 'Erica'. Deze twee panden herbergden eerder modewinkel 'Annemarel' en daarvoor 'Bon Trio'. Vroeger zaten aan deze kant naast elkaar: kapper G. Reiche, slager W.F. Hauber, de Verkadewinkel (F.C. Koops), herenmode G. Kleisen, rijwielzaak Geleijns, textielzaak H. Postema en sigarenzaak Th. Jansen. De grote deuren links van de winkelgang van slagerij Van Boeijen gaven van oorsprong toegang tot het bedrijf van een aannemer. Later kwam je door die deuren bij de slachtplaats van de slager. De Verkadewinkel, waar ooit een groenteboer zat, werd overgenomen door de heer W. Hogeveen, die er in 1973 zijn modezaak begon. Nu zit er 'Sjappoo Rings & Things'. Na Kleisen vestigde de heer Schukking er nog een 'Bon Trio', later breidde Hogeveen zijn zaak daar uit, nu is het modezaak 'Le-Ru'. Deze beide winkels zitten in een nieuw pand op de plaats van het woonhuis, links op de eerste foto. Uiterst links zien we nog net een bord 'Hofleverancier' van de Verkadewinkel (?). In het midden staat het houten gebouw waar drukkerij Bakker begon. Helemaal rechts op deze foto is een stukje van wat later parfumerie Veldhuysen zou worden en sinds twee jaar 'Ici Paris XL' is. Het houten gebouw werd verkocht aan de heer Th. J. Geleijns, rijwielhandelaar; diens zoon dreef er de zaak tot 1968.

In het pand waar nu 'Ici Paris XL' en 'La France' zitten, zaten in de jaren vijftig links de textielzaak van Postema en rechts de sigarenzaak van Jansen. De zaak van Postema werd in 1959 overgenomen door de heer H. Zeilmaker, die chef bij textielzaak 'De Magneet' ertegenover was geweest. Diens echtgenote, B. Zeilmaker-Barmantloo, nam de sigarenzaak van Jansen over. Zeilmaker kocht in ca. 1968 het houten gebouw van Geleijns, liet het afbreken en zijn stoffenzaak naar links uitbouwen. In 1984 kwam parfumerie Veldhuysen erin en in 1999 'Ici Paris XL'. De sigarenzaak rechts werd 'Bon Trio' en in 1999 delicatessenwinkel 'La France'. Er waren dus drie zaken met de naam 'Bon Trio', vandaar het woord 'trio'.

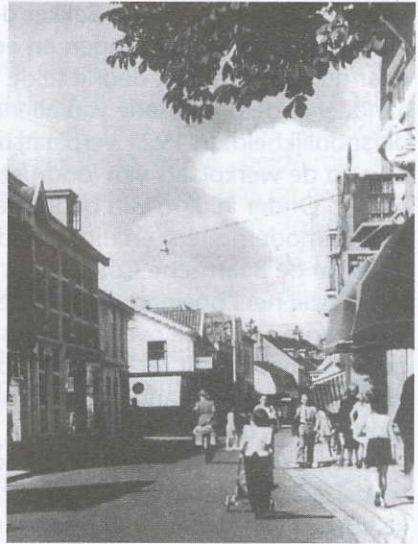
Het pand rechts van 'La France' is nu modezaak 'Languit' en is nog herkenbaar als oud woonhuis. Sinds ca. 1975 zit de familie Bibo erin. Daarvoor was er ooit een drogisterij, o.a. van de familie Van Krimpen-Meijer, van de heren Xiou (?) en Fiorani. Daarnaast zaten vroeger kapper F. Boon, de winkel van Voskuijl (huishoudelijke artikelen) en distilleerderij J. Jansen (links op tweede foto). Nu is er o.a. de 'De Minikorf'.

Terug naar drukkerij Bakker. Links ervan was niet zo lang geleden kaaswinkel 'La promenade', met het gezellige kaasboertje bij de voordeur. Daarvoor zat viswinkel Koelewijn erin, met uitstekende kwaliteit.

Dan krijgen we de winkel waar jarenlang 'Bril'62' in zat. Daarvoor was er een klokkenwinkel annex werkplaats van de heer H. van Lambalgen.

Daarnaast is nu modezaak 'Principe' van de heer S. Lacunes, die hier alweer veertien jaar zit. Het is een oude 19de-eeuwse villa geweest, in het achter-

ste gedeelte van de winkel is nog duidelijk een schoorsteenmantel te zien. Het voorstuk is er in 1900 aangebouwd. Deze villa was groot en bezat veel terrein. Van Gend & Loos hebben er ooit paarden en wagens gestald. In het huis begon ooit ene heer Horsman een kruidenierszaak. Van 1920 tot ca. 1946 dreef de heer H. Robberse hier een delicatessenwinkel. Daarna hadden zijn dochters er de handwerkwinkel 'De lantaarn' en ten slotte kwam er modezaak 'Principe'. Ernaast was heel vroeger het open terrein van de oude villa. Voor 1945 zat daar banketbakker Radersma, vanaf ca. 1945 was bakker Wijers er gevestigd en toen de speelgoedwinkel van Bol. Nu is deze zaak van Bart Smit. Links ervan is lingeriezaak 'Lindessa'. Hier heeft ooit ook een oude villa gestaan. Daar zat schildersbedrijf Van Kesteren in. Later kwam er een heel nieuw pand. Voor 1940 dreef de heer Vink met zijn zusters er een textielwinkel in (zonnenscherm rechts op tweede foto). In de jaren vijftig was deze zaak van de heer H.P. Joosse, die hem 'De Magneet' noemde. Ca. 1990 werd de naam 'Magnetiti' en nu is het al weer ca. vijf jaar 'Lindessa'.

De Laanstraat in 1950, waar nu o.a. 'De Minikorf' zit

Frits Booy

Bron: Baarnsche Couranten van 1 april 1985 en 31 maart 1995.

Foto's: archieven HKB en Baarnsche Courant

(met dank aan de dames B. van Kouterik en B. Zeilmaker-Barmantloo en de heren W. Hogeveen, S. Lacunes, H. Robberse, C. v.d. Steeg en J.A.M. Sterneberg).

OPGERUIMD STAAT NIET ALTIJD NETJES

In een brief aan de Baarnse gemeenteraad van 20 juni 1907 bericht de heer N. Wafelbakker, secretaris van de 'Vereeniging tot Verfraaiing van Baarn en Bevordering van het Vreemdelingenverkeer', dat in de laatstleden gehouden bestuursvergadering van 4 juni besloten is, aan de gemeenteraad toestemming te vragen tot het plaatsen van een drinkfontein op de Brink. De fontein zal geheel vervaardigd zijn van hardsteen en ontworpen worden door de bekende Baarnse architecten Rigter en Van Bronkhorst.

Drinkfontein naar het ontwerp van Rigter en Van Bronkhorst, juni 1907

*Een slagtersjongen lest zijn dorst.
Foto omstreeks 1932*

Aan den Edelachtbaren Raad
van de gemeente Baarn,

Geeft met verschuldigde achting te
kennen J. Wafelbukker, Secretaris van de
Meeseniging tot Herfreesing van Baarn
en Bevreesing van het Meesmedelingen
verkeer, dat in de laatsteleden gehouden
Bestuursvergadering dats 4 juni besloten
is, aan den Raad derer gemeente toe-
stemming te vragen, tot het plaatsen
van een drinkfontein op de Brink,

de fontein zal geheel vervaardigd
zijn van hardsteen en volgens model
als op bijgaande teekening van de
Heeren van Bronckhorst en Rietter
Architecten, Aehier.

Heeden waarom adressant sich
tot U wendt, met verzoek het genomen
besluit van genoemde vergadering met
Uwe inwilliging te bekrachtigen,
te welk doende

J. Wafelbukker.
1ste de aen.
van de Me. Z.
Herfreesing van de
Baarn.

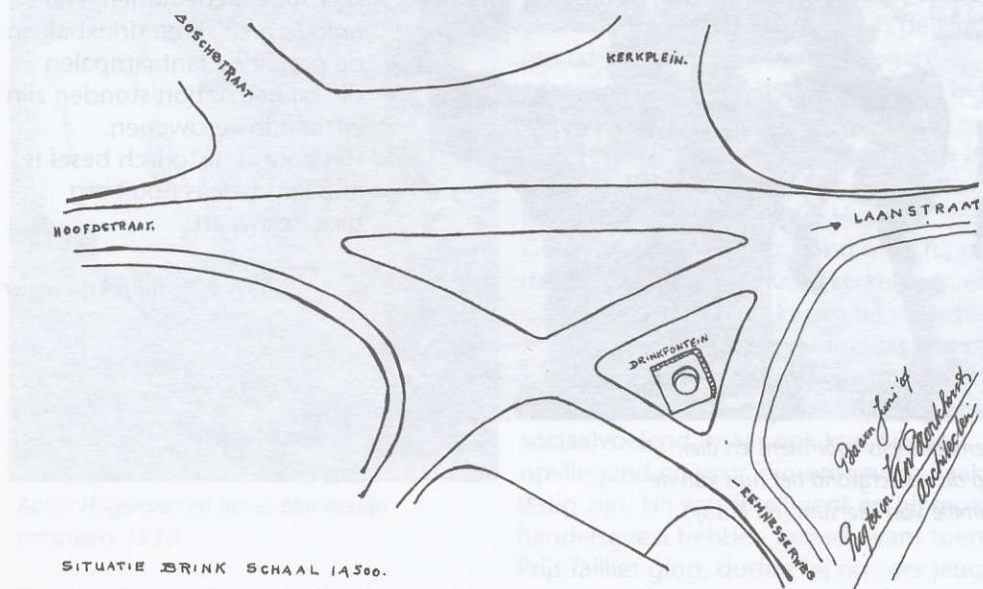
Baarn 20 Juni 1907

Een mogelijke aanleiding voor dit door de latere wethouder, N. Wafelbakker, gedane verzoek is het in het voorjaar van 1907 door de raad genomen besluit tot het bouwen van het nieuwe gemeentehuis.

Kennelijk beslist de raad positief, want al spoedig daarna krijgt Baarn een prachtige drinkbak, die geplaatst wordt op de hoek van de Laanstraat en de Eemnesserweg. Sommige oudere Baarnaars worden nog steeds lyrisch als de drinkbak en de eens zo fraaie Brink ter sprake komen.

Aan de bovenkant van de fontein bevonden zich twee leeuwenkoppen die het water sopen in de dorstige kelen van passerende plaatsgenoten. Ook kon men - misschien minder hygiënisch - gebruikmaken van een aan een kettinkje opgehangen drinkbeker. Het overtollige water werd opgevangen in een ruime bak. Hieruit konden de paarden hun dorst lessen. Ook de trekhonden waren door de ontwerpers niet vergeten. Het water sijpelde namelijk in een ondiep, ringvormig reservoir aan de voet van de fontein. Op de rand van de bak stond de tekst:

AANGEBODEN DOOR DE VEREENIGING TOT VERFRAAIING VAN BAARN EN BEVORDERING VAN HET VREEMDELINGENVERKEER.

SITUATIE BRINK SCHAAL 1:4500.

Situatieschets

Ondank is echter 's werelds loon en een gegeven leeuw mag men in Baarn kennelijk niet in de bek kijken, want in 1943 werd in opdracht van het toenmalige gemeentebestuur de drinkbak verwijderd en volgens ooggetuigen in zijn geheel op de vuilnisstortplaats van het Beltgat achter het tegenwoordige benzinstation aan de Geerenweg gegooid. De reden van deze opruimingswoede is mij helaas niet bekend.

*Gemeentepils voor mens en dier.
Op de achtergrond het huis van de
Familie Van Leersum (nu Kraay)*

Waren er misschien verkeers-technische of hygiënische argumenten voor deze verwijdering? Of voldeed de fontein niet aan de persoonlijke smaak van sommige Baarnse bestuurders? We weten het niet.

Een feit is echter dat deze zelfde vuilnisstortplaats een Mekka moet zijn voor toekomstige archeologen, want ook de gietijzeren drinkbak en de prachtige lantaarnpalen die bij het station stonden zijn er toen in verdwenen. Het cultuurhistorisch besef is in Baarn helaas nooit erg groot geweest.

Jaap Kruidenier

Bronnen:

Notulen gemeenteraad van 28 juni 1907 nr. 93 d.

Bouwtekening en situatieschets Rigter en Van Bronkhorst. Juni 1907

ADRIANUS BLANKESTIJN

Een Baarnse groentehandelaar en verzetsstrijder

Op 29 oktober jl. werd er bij het oorlogsmonument op het Stationsplein door Z.K.H. Prins Bernhard een plaquette onthuld met daarop de namen van eenendertig Baarnse verzetsstrijders en militairen die in de Tweede Wereldoorlog om het leven kwamen. Op deze plaquette staat ook de naam van Adrianus Blankestijn, een Baarnse groentehandelaar. Over hem gaat dit verhaal.

*Aaltje Hogenaar en Janus Blankestijn
omstreeks 1930*

dige leeftijd, omstreeks 1925, het avontuur aan de failliete groentezaak over te nemen. Met zeer hard werken, samen met zijn Baarnse vriendin Aaltje Hogenaar

De groentehandelaar

Adrianus, roepnaam Janus, werd op 9 januari 1907 in Nijkerkerveen geboren als oudste zoon in een hervormd gezin met dertien kinderen, waarvan er twee reeds jong overleden.

Zijn vader was spoorwegwachter en het gezin had het niet breed, zodat de kinderen na het doorlopen van de lagere school meteen moesten werken om het gezinsinkomen te vergroten.

Als veertienjarige jongen kwam Janus in dienst bij groentehandelaar Prijs in de Baarnse Hoofdstraat (later Van der Giezen). Elke zaterdagavond ging hij op de fiets van Baarn naar Nijkerkerveen en op maandagochtend kwam hij weer terug. Janus, kort van gestalte, was een dynamische persoonlijkheid die makkelijk contacten maakte. Hij was vrijgevig en sociaalvoelend, maar ook kon hij zeer opvliegend en voor zijn omgeving vaak lastig zijn. Hij was intelligent en hij moet handelsgeest hebben gehad, want toen Prijs failliet ging, durfde hij op zeer jeugdige leeftijd, omstreeks 1925, het avontuur aan de failliete groentezaak over te nemen. Met zeer hard werken, samen met zijn Baarnse vriendin Aaltje Hogenaar

met wie hij in 1931 in het huwelijk trad, wist hij de zaak weer tot bloei te brengen. Al spoedig verhuisde het echtpaar. Eerst naar Sparrenlaan 10, daarna naar Sparrenlaan 7, een nieuwbouwpand met een flink, onderkelderd pakhuis.

Terwijl andere groentehandelaren in Baarn nog gebruik maakten van paard en wagen of zelfs een hondenkar, schafte Janus zich zijn eerste auto aan. Het was een gebruikte taxi van het merk Citroën uit 1927, die werd omgebouwd tot ventwagen. De auto werd groen geschilderd en kreeg in zwart op geel geverfde reclameteksten op de luifels. De ventwagen kon heel eenvoudig worden omgebouwd tot een vrachtwagen met een vlakke laadvloer, waarmee hij naar de Utrechtse groenteveiling kon gaan, zodat hij de winst van de grossiers zelf verdiende.

Met zijn corduroy jasje, vilten hoed en wit overhemd met stropdas werd hij in Baarn al spoedig de heren-groenteboer genoemd.

In de volgende jaren werden er nog drie auto's aangeschaft van hetzelfde type en bouwjaar. Twee ervan werden omgebouwd tot ventwagen en gebruikt door de zwagers Kuuk en Joop Hogenaar die ook in de zaak waren komen werken. De vierde wagen werd gekocht voor het leveren van eventuele reserveonderdelen.

Ook had hij gevoel voor Public Relations. Hij liet bijvoorbeeld briefpapier drukken in een groene kleur met daarop de foto van de twee ventwagens.

Mobilisatie

Janus was in 1927 in militaire dienst geweest bij de cavalerie in Ede. Hij hield hier een grote liefde voor paarden aan over. In 1939 werd hij gemobiliseerd en gelegerd in Hilversum, waardoor hij geregeld thuis kon komen om de zaken te regelen. In de meidagen van 1940 reed hij in een vrachtwagen geladen met munitie door Den Haag, toen er plotseling vanuit particuliere woningen door N.S.B.'ers op hem werd geschoten. Deze gebeurtenis wekte zoveel woede, dat zijn verdere levensloop er

*Sparrenlaan 7 met een onderkelderd pakhuis.
Links de ingang. De groentekisten zijn nog net
zichtbaar*

De groene ventwagens van Blankestijn. Het waren omgebouwde taxi's van het merk Citroën uit 1927. Beneden de manden met verse groenten, daarboven de kistjes met fruit en nog hoger de stelling met blikgroenten. Achterop een aardappelsilo met weegschaal

door werd bepaald. Na de capitulatie sloot hij zich dan ook aan bij het verzet. Hoe groot zijn woede was, mag blijken uit het volgende voorval, waarbij zijn drift hem bijna noodlottig werd. Toen twee Duitssprekende dames, waarvan er één een speldje van de Wehrmacht droeg, druiven bij hem wilden kopen, zei Janus: 'Die zijn alleen te koop voor Nederlanders.' Het werd een enorme ruzie. In zijn drift rende Janus naar binnen, haalde zijn in de asla verborgen revolver, richtte die op de dames en schreeuwde: 'En nu wegwezen!' Hierop dreigden de vrouwen met de Ortskommandant. Janus' echtgenote rende onmiddellijk achter de Duitse dames aan om voor haar man en twee kleine kinderen te pleiten. Met het verhaal dat haar man een oorlogssyndroom had en dat de revolver niet echt was, wist ze de vrouwen te kalmeren, zodat alles nog met een sissert afleef.

De verzetsman

Niet alleen zijn woede over de Duitse bezetting, maar ook zijn geloof en zin voor avontuur deden hem besluiten aan het verzet deel te nemen.

Al spoedig dook hij onder en liet hij de zaak aan zijn vrouw en zwagers over. Hij werd lid van de O.D. (Orde Dienst) en later van de R.V.V. (Raad van Verzet).

Hij hielp mee met de opbouw van een organisatie die joden hielp onderduiken, overviel distributiekantoren en pleegde sabotagedaden zoals het doorsnijden van telefoondraden en het laten ontsporen van treinen. Ook pleegde hij diefstallen bij de Duitse Wehrmacht.

Vaak wist hij bij zijn uitgebreide klantenkring geld los te krijgen om het verzet financieel te steunen. Bij dat alles nam hij enorme risico's. In het zwarte uniform van de N.S.B. bezocht hij bijvoorbeeld vergaderingen van de N.S.B.- top in Den Haag. Hij reisde per trein, gekleed in een Duits uniform, in een Wehrmachtscoupé, terwijl hij geen woord Duits sprak. Achter de revers van zijn jasje zat altijd een N.S.B.- speldje verscholen en de Hitlergroet kon hij, indien nodig, op overtuigende wijze brengen.

Maar soms ging het verkeerd! Bij het bezoeken van een adres in Hilversum stonden de Duitsers hem achter de deur op te wachten. Janus had echter een geweldig improvisatietalent.

Hij speelde de rol van een kleine zwarthandelaar en wist zich met een aanzienlijk geldbedrag dat hij bij zich had voor de financiering van ondergrondse projecten, vrij te kopen.

Hoewel de vrouw van Janus niet op de hoogte was van de aard van het verzetswerk van haar man, wees ze haar echtgenoot regelmatig op zijn verantwoordelijkheid: 'Denk aan je twee prinsjes (de zontjes Do en Ad) en ik ben de koningin. Vecht daar maar voor. Straks als alles voorbij is, ben je vlug vergeten en kan ik een werkhuis krijgen bij diegenen die nu zo met je weglopen en je geld geven om de kastanjes uit het vuur te halen. Laten ze dat zelf maar doen.'

Janus kreeg een steeds belangrijker positie. Hij werd commandant van de verzetsgroep Gooi- en Eemland. Hij liet zenders installeren bij boeren in hooibergen.

Hiermee stond hij in direct contact met Londen. Hij was ook betrokken bij de opvang van gedropte marconisten en wapens in de Hooglandse polder. Uiteindelijk is de activiteit met deze zenders hem fataal geworden.

De arrestatie

In de herfst van 1944 werd er bij Janus een jonge technicus gebracht, die 's avonds door hem en zijn vriend Henk Mellema werd geïnstrueerd en vervolgens naar een onderduikadres in de Nicolaas Beetslaan ging. Daar zou hij op zolder een werkplaatsje inrichten om zenders te repareren en te bouwen. Korte tijd later moest deze jongen een zender installeren in Hilversum. Toen hij met een begeleider fietste op de Soestdijkerstraatweg, werden ze door Duitse soldaten aangehouden. De begeleider werd ter plekke doodgeschoten omdat er een wapen bij hem werd gevonden en de technicus werd gearresteerd. Na een urenlang verhoor sloeg hij door en wees de Duitsers het adres in de Sparrenlaan.

Op 4 oktober 1944 werd Janus gearresteerd. Voor en achter de Sparrenlaan hadden zich Duitsers geposteerd. Janus was nog van plan aan de achterkant van het huis vanaf het balkon in de tuin van de burens te springen en via de Oosterstraat te ontsnappen, maar overal stonden reeds soldaten en ontvluchten was niet meer mogelijk. Henk Mellema wist nog net het pakhuis te bereiken en redde zich door tussen de angstige klanten te gaan staan.

Er speelden zich verschrikkelijke tafelen af. Janus werd door de Nederlandse SS'ers geslagen met gewerkolven en ernstig mishandeld. Bovendien stalen deze 'heren' alles wat los of vast zat, zoals kousen, pakjes boter, leren tassen, schoenen, geld, sieraden en allerlei dingen waar mevrouw Blankestijn aan gehecht was.

Janus werd in een overvalwagen weggevoerd. Zijn vrouw vluchtte onmiddellijk met de kinderen uit angst dat de Duitsers terug zouden komen. Gelukkig gebeurde dit niet en na een week keerde het gezin naar huis terug.

Adrianus Blankestijn aan het begin van de oorlog

Nijkerk, Amersfoort, Neuengamme

Enkele dagen later werd bekend dat Janus voor verhoor naar Nijkerk was gebracht. Leden van de ondergrondse vroegen mevrouw Blankestijn toestemming om hem daar te bevrijden. Omdat het drama van Putten echter niet had plaatsgevonden, gaf zij hiervoor geen toestemming. Ze was bang dat er dan ook in Nijkerk vreselijke represailles zouden volgen.

Daarna werd Janus overgebracht naar het concentratiekamp Amersfoort en vervolgens naar Neuengamme, waar hij vermoedelijk op 20 november 1944 tengevolge van de opgelopen verwondingen bij zijn arrestatie overleed.

Stoffel van Oosten

In de zomer van 1945 kwam de familie in contact met een zekere Stoffel van Oosten uit Goes, een grossier in aardappels, groente en fruit. Hij had Janus in Amersfoort en Neuengamme meegemaakt en beide kampen overleefd. Omdat over het lot van Janus toen nog niets bekend was, kreeg de familie weer hoop.

Arie Hogenaar, een broer van mevrouw Blankestijn, vertrok naar Goes voor nadere informatie. Stoffel van Oosten vertelde dat Janus om identificatie te bemoeilijken het jasje had aangetrokken van een relatief onschuldige gevangene, die was gestorven. Hierdoor veranderde ook het nummer van de gevangene van eigenaar. De Duitse administratie had hem dus als dood genoteerd, terwijl hij in werkelijkheid nog leefde. Dat maakte het later erg moeilijk om hem te identificeren.

Enige tijd later ontving de familie een officieel bericht van het Nederlandse Rode Kruis, waarin bevestigd werd dat Janus in Neuengamme was overleden. Stoffel van Oosten heeft hem echter nog geruime tijd na de opgegeven datum van overlijden in levende lijve meegemaakt.

Mevrouw Blankestijn ontving een dankbetuiging van H.M. Koningin Wilhelmina, die ze verscheurde. Ook weigerde ze aanvankelijk de door de Stichting '40-'45 aangeboden uitkering. Dankzij Stoffel van Oosten kwam het gezin er financieel weer bovenop. Hij stuurde regelmatig een vrachtwagen met aardappels, prei en andere groenten, zodat de groentezaak van Blankestijn als eerste in Baarn weer handel had.

Jaap Kruidenier

Dit artikel is een samenvatting van het hoofdstuk 'Aren lezen' uit het door Do Blankestijn geschreven familieboek 'Eeuwen Blankestijn.'

Ik dank de heer Blankestijn voor de door hem gegeven informatie en voor zijn welwillende medewerking (J.K.).

CUNO VAN DEN STEENE

Kunstenaar : een meester in technieken (slot)

Wand- en paneelschilderingen

In het huis aan de Balistraat 22 in Baarn, waarheen het gezin Van den Steene van de Laanstraat was verhuisd, was de woonkamer in gebruik als werkruimte voor het maken van paneelschilderingen. Indien nodig werd zelfs het plafond eruit gehaald, zoals gebeurde bij de paneelschildering voor de ss 'Rotterdam' van de Holland-Amerika Lijn: panelen met een oppervlakte van 150 m², met motieven van de Aegeïsche zee. Zijn grootste opdracht ooit en één die vele maanden van werk betekende en waar het gehele gezin aan meedeed.

De panelen van de Aegeïsche zee werden per vier tegelijk beschilderd, terwijl Van den Steene op een door hem zelf gebouwde stelling in de woonkamer stond. Hij werkte aan de schildering vanaf het linkerpaneel. Waren er vier panelen klaar dan nam hij het linkerpaneel weg, schoof de drie overgebleven stuks naar links, en voegde een nieuw paneel toe rechts van de drie beschilderde panelen. Sommige panelen waren gebogen, dat betekende dat er ook gebogen balken bij hoorden om de panelen vast te schroeven.¹

*Paneelschildering op de 'Maasdam', Holland-Amerika Lijn (1952)
(copyright Kees Strooband, Rotterdam)*

Wanneer de van meubelplaat gemaakte panelen klaar waren, werden ze in aaneen geplakte kranten vervoerd naar de spuiter in Rotterdam. Zelf noemde Van den Steene de wandschilderingen 'geslepen lakwerk', omdat de panelen alléén glad beschilderd konden worden. En omdat deze werden gespoten voordat ze in het ss 'Rotterdam' werden bevestigd, op de gebogen voorwand van de grote danszaal 'Ritz Carlton', in de eerste klasse van het schip.

Aan de inrichting van de 'Rotterdam' werkten trouwens meerdere kunstenaars mee. O.a. Leo Brom: hij ontwierp de klok in de danszaal, de dansvloer (in brons) en de balustrades. Op het muziekpodium van de danszaal stond een vleugel van Steinway & Sons.² De 'Rotterdam' was het laatste in Nederland gebouwde passagiersschip; het werd op 30 september 1997 uit de vaart genomen.

*Paneelschildering op de 'Oranjestad', KNSM (begin jaren vijftig)
(Copyright Foto Spies, Amsterdam)*

Ook aan de inrichting van de 'Statendam', in 1957, werkten veel kunstenaars mee. Gisèle van Waterschoot van der Gracht ontwierp een gobelin, evenals Nel Klaassen. Herman Bieling en Jan Makkes (?) ontwierpen decoraties rond het zwembad en in de bemanningsverblijven. Cuno van den Steene ontwierp een vierdelig polychroom ceramiek tableau, voorstellende de vier jaargetijden, vervaardigd door Goedewaagen in Gouda en bestemd voor de lounge van de eerste klasse. Het was de enige keer dat hij een monumentaal werk van klei maakte. Voor het m.s. 'De Prins der Nederlanden' van de KNSM maakte Van den Steene de paneelschildering 'Het Vrouwtje van Stavoren', bestemd voor de eetzaal van het motorschip, eveneens in 1957. Wandschilderingen werden door hem vervaardigd in de gebouwen van Schunck Warenhuizen in Heerlen en Vroom en Dreesmann in Den Haag,

paneelschilderingen voor DAF in Eindhoven en voor het schip 'Keizerswaard' van de VNS.

Volgens Edwin van Onna, auteur van het boekje 'Inrichting en decoratie van de voormalige passagiershal der KNSM' zou Cuno van den Steene een zestal glasschilderingen hebben gemaakt op de Nieuw Amsterdam IV van de Holland-Amerika Lijn.

*'(...)Voor de grote vergaderzaal van het nieuwe kantoorgebouw van Van Doorne's Automobielfabrieken te Eindhoven schilderde ik een paneel van 315 x 180 cm. Verder krijg ik regelmatig opdrachten voor paneel- en wandschilderingen voor schepen. Zo heb ik voor de lounge van de 'Maasdam' drie wandschilderingen gemaakt en heb ik in opdracht van de Ned. Dok- en Scheepsbouw Mij. o.m. wandschilderingen aangebracht in voor Finland, Noorwegen en Ierland bestemde schepen. Ik wil hier nog aan toevoegen, dat ik vorige week een grote wandschildering van 30 m² voltooid heb voor een nieuw Warenhuis aan de Hoogstraat in Rotterdam.³ Ik heb hieraan met veel voldoening gewerkt, omdat ik er door in de gelegenheid werd gesteld ook een klein steentje bij te dragen bij de opbouw van de nieuwe city van Rotterdam(...).'*⁴

Wand- of paneelschildering voor de grote vergaderzaal van DAF te Eindhoven
(copyright Foto Spies, Amsterdam)

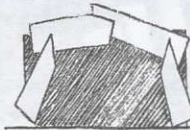
In 1956 maakte Cuno van den Steene de wandschildering 'Atlanta' voor de ontvangsthallen van het KNSM-gebouw in Amsterdam (nu het Open Haven Museum). Opmerkelijk is de wijze waarop de schildering is uitgevoerd. De voorstelling is grotendeels geschilderd in een denkbeeldige mozaïekstructuur, waardoor het lijkt alsof we met een oud, verweerd Romeins mozaïek te maken hebben. De voorstelling is niet omkaderd maar loopt aan alle kanten op onregelmatige wijze af. Van den Steene experimenteerde met deze wijze van componeren al rond 1950. Een identieke compositievorm was ook terug te vinden in zijn wandschilderingen voor de Oranjestad, de Willemstad en de Maasdam.⁵

Ons Leekenspel

Een van de vriendschappen die Van den Steene onderhield was die met Anton Sweers in Bussum. Sweers richtte samen met Jan Engelman, Anton van Duinkerken en Bernard Verhoeven in 1934 Ons Leekenspel op in Bussum. Oorspronkelijk een toneelfonds, dat zich ten doel stelde materiaal voor toneel te verzamelen en te exploiteren. Aan de door Ons Leekenspel uitgegeven tijdschriften 'De Spelewei' en 'Speel' werkte Van den Steene mee door het maken van illustraties. In 1952 maakte Cuno van den Steene zelfs deel uit van de groep vaste medewerkers van 'Speel'. Ook tekende hij de illustraties in het 'Gezinsboek' en 'Laaiend Vuur', een werkboek voor een schoon en stijlvol kampvuur, beide uitgaven van Ons Leekenspel in Bussum.

'(...) Over zijn tekeningen sprekend, vertelde de kunstenaar ons, dat hij van het maken van illustraties zeer veel geleerd heeft. 'Ik heb op dit gebied mooie opdrachten mogen verzorgen, maar ook vrij vervaaiende, want ik ben nu eenmaal geen man, die bij ieder praatje een plaatje weet te maken. Samenvattend is mijn beeldende ontwikkeling als volgt: van het illustreren kwam ik tot de prent, van deze tot de monumentale boekverluchting en uit deze laatste groeide het wandtapijt, het wandpaneel en de wandschildering. Een vrij logische ontwikkeling dus. Om het laatste te bereiken kon ik het eerste niet missen' (...).⁶

Decorontwerp bij het spelletje: Er is een kindetje geboren op aard

Ontwerp:
Cuno v. d. Steene

Illustratie in 'De Spelewei', 8e jaargang 1947

Anton Sweers kwam regelmatig op bezoek bij de kunstenaar en zijn gezin in de Balistraat, met de auto, die in de jaren vijftig een bezienswaardigheid was. Sweers was erg gesteld op Van den Steene en hij deed moeite meer bekendheid aan het werk van zijn vriend te geven. Sweers was behalve idealist (zijn ideaal: iedereen met het spel in contact te brengen) ook zakenman, hij trok met zijn groep van spelers, decorbouwers en assistent-regisseurs (de Ghesellen van de Spelewei) het hele land door. Zij speelden overal in Nederland, vaak met Pasen en Kerstmis. 's Winters soms wel twee tot drie keer in de week. De gemeenten en parochies bestelden en betaalden. In de Tweede Wereldoorlog werd er onder het mom van het opvoeren van religieuze spelen clandestien opgetreden.⁷

Ons Leekenspel evolueerde van toneelfonds in een bedrijf dat lekespelen en massaspelen organiseerde, kostuums en decors voor toneel uitleende, regisseurs opleide en toneelteksten uitgaf. Voor Van den Steene betekende dat werk, doordat hij opdracht kreeg decors en kostuums voor de spelen te ontwerpen.

Voor het toneelstuk van Henri Brochet getiteld 'De klucht van de ijsheiligen' ontwierp Van den Steene de kostuums en het decor.

Artibus

Een van de laatste opdrachten die Cuno van den Steene uitvoerde, voordat hij les ging geven aan de Kunstacademie Artibus in Utrecht, was een 150 m² grote wand-schildering in de nieuwe tearoom van Vroom en Dreesmann in Den Haag, voorstellende het uitgaansleven rond 1900.⁸

In het begin van de jaren zestig liep het aantal opdrachten dat Van den Steene kreeg, sterk terug. Dat was de reden dat hij deeltijd-docent werd aan de academie voor middelbaar kunst- en nijverheidsonderwijs in Utrecht, de stichting Artibus. Hij gaf daar les in de grafische vakken, van 1964 tot 1970. Hij experimenteerde in die tijd met verschillende etstechnieken, waarmee hij opvallende resultaten bereikte.⁹

Omstreeks 1969 gaf hij les als docent grafiek aan de Middelbare Kunst en Kunstnijverheidsschool in Utrecht.¹⁰ Een slopende ziekte hield hem in 1971 aan huis gekluisterd. Op 5 juli 1971 overleed Cuno van den Steene in het Algemeen Ziekenhuis aan de Torenlaan, op de avond voor zijn tweeënzestigste verjaardag. Zijn kinderen gedenken hem als een vader en kunstenaar met de woorden 'zijn leven was geheel in harmonie met zijn scheppend werk'.¹¹

Gerard Brouwer

Dank

Zonder de hulp van de volgende mensen zou het niet mogelijk zijn geweest mijn artikelen over Cuno van den Steene te schrijven:

de heer G.M. de Beer; de heer P. Boelhout; mevrouw P.J. van den Bosch; mevrouw

J.M. van de Brink-van Wijkvliet; de heer J. Brugman; de heer R. de Cneudt; mevrouw G. van Dam-Kuiper; mevrouw C. Hoorn; mevrouw De Jong; mevrouw K. Vákár; V. de Keijzer; de heer W. Leenders; mevrouw I.Th. van Mourik; mevrouw E.J.M.A. Vermolen; de heer J. Ros; pastoor drs. E. Seidel; de heer J. Staps; de heer M.G. van den Steene; de heer drs. A.J.F. Verhoeven; de heer F. Visser; mevrouw M. Winkelmolen.

Ik ben hen erg dankbaar.

Noten:

- 1) *gesprek met Mark van den Steene op 19 juni 2001;*
- 2) *prospectus s.s. 'Rotterdam' Holland-Amerika Lijn z.j.;*
- 3) *het betreft hier de muurschildering in het nieuwe pand van de manufacturenhandel Martens en Co., ontworpen door architect E. Kraayvanger, gebouwd in 1952. De muurschildering was een geschenk van het personeel;*
- 4) *'Gehoord en opgetekend' (XII) gesprek met Cuno van den Steene in de Baarnsche Courant van 20 november 1953;*
- 5) *Inrichting en decoratie van de voormalige passagiershal der KNSM door Edwin van Onna uitgave Stichting Open Haven Museum mei 1994;*
- 6) *'Gehoord en opgetekend' (XII) gesprek met Cuno van den Steene in de Baarnsche Courant van 20 november 1953;*
- 7) *gesprek met de heer G.M. (Beb) de Beer, voormalig redactie-secretaris van 'Speel', op 10 augustus 2001;*
- 8) *de wandschildering bevindt zich nu in de directiekamer van Vroom en Dreesmann (al- dus Mark van den Steene in het gesprek van 6 februari 2001)*
- 9) *'In memoriam Cuno van den Steene', artikel in de Baarnsche Courant van 12 juli 1971;*
- 10) *'Beeldend Nederland' biografisch handboek, door P.M.J. Jacobs, deel 7 L-Z, uitgeverij drs P.M.J. Jacobs, Tilburg, 1993;*
- 11) *grafschrift Cuno van den Steene op de r.k. begraafplaats in Baarn.*

Geraadpleegde literatuur:

- *'Holland-Amerika Lijn zo was het', door R. Holderman, uitg. Christina, Almere Haven, z.j;*
- *prospectus s.s. 'Rotterdam', Holland-Amerika lijn, z.j.;*
- *'De vier ruiters', door A. den Doolaard, uitg. De Koepel, Nijmegen, 1948;*
- *'Het oog van de naald', personeelsorgaan van Bendien's confectiefabrieken n.v., Almelo, 14e jrg no 7, jan/febr 1960;*

- catalogus Eeuwen wandtapijt, tentoonstelling van 3 april 1969 t/m 31 mei 1969 in de Katholieke Hogeschool te Tilburg, uitg. Nederlands Textielmuseum Tilburg;
- Lexicon Ned. beeldende kunstenaars 1750-1950, Pieter A. Scheen, 1970
- 'Nederlandse volksverhalen', door dr. Tjaard W.R. de Haan, Kruseman Uitgeversmaatschappij b.v. te Den Haag, 1976;
- 'Literaire tijdschriften van 1885 tot heden', door Siem Bakker, de Arbeiderspers, Amsterdam, 1985;
- Winkler Prins Lexicon van de Nederlandse letterkunde, Elsevier, Amsterdam, 1986;
- 'T'is vol van schatten hier...' deel 1, De Bezige Bij, Amsterdam, 1986;
- 'Hoe een leek tot spel kwam een geschiedenis van de dramatische vorming' door Helma Toxopeus-Dirks en Peter H. Toxopeus, Acco, Amersfoort/Leuven, 1990;
- 'De Branding 1917-1926', door Els Brinkman, Stichting Kunstpublicaties, Rotterdam, 1991;
- Galerie Maas 1941-1991 enige schetsen en beschouwingen bij het 50-jarig bestaan van een kleine Hollandse galerie, tekst Erik Voorrips, Transart Editions, Rotterdam, sept. 1991;
- Grote Winkler Prins encyclopedie, 9e druk, Elsevier, Amsterdam, 1992;
- 'Baarn, geschiedenis en architectuur', door Fred Gaasbeek, Jan van 't Hof, Maarten Koenders, eindredactie Roland Blijdenstijn, Uitgeverij Kerckebosch BV – Zeist; Spou – Utrecht, 1994;
- 'Inrichting en decoratie van de voormalige passagiershal der KNSM', door Edwin van Onna, uitg. Het Open Haven Museum, Amsterdam, mei 1994;
- 'Over stalles en parket, Rotterdam en het witte doek', door Henk Berg, uitg. Ad Donker, Rotterdam 1996;
- 'Memoriale Katholiek leven in Nederland in de twintigste eeuw', samengesteld door Herman Pijfers & Jan Roes, Waanders Uitgevers, Zwolle, 1996;
- Productie-overzicht gobelins handweverij Edmond de Cneudt, samengesteld door Ric de Cneudt, Baarn, febr 2000;
- Ons Amsterdam, 53e jaargang nr 2, 2001.

Errata

In deel 1 van dit artikel ('Baerne' juni 2001 25e jaargang nr 2) zijn enkele fouten geslopen. Op blz. 7 staat : Ik zegde me tijd ... dit moet zijn : Ik legde me in die tijd... Op blz. 8 staat Charles Nijpels : dit moet zijn Charles Nypels. Bij de noten staat onder 6) Pieter van der Meer van Walcheren : dit moet zijn Pieter van der Meer de Walcheren.

SOEST IN OUDE TIJDEN

Boek over de geschiedenis van de eerste acht eeuwen

Over Soest in de Middeleeuwen en in de zestiende eeuw verscheen onlangs een belangrijk boek: *Soest, Hees en de Birk van de achtste tot de zeventiende eeuw*, geschreven door Jan H.M. Hilhorst en Jos G.M. Hilhorst.

De studie van de beide auteurs begint bij de Germaanse oorsprong van de naam Soest. De ontdekking van grafheuvels en de vondst van kunstig bewerkte voorwerpen uit de prehistorische tijd doen vermoeden dat Soest vóór het einde van de achtste eeuw bestond, althans voordat Karel de Grote in 777 het Eemland aan de bisschop van Utrecht schonk. Soest was toen nog een gehucht van zeven hoeven. Maar nog vóór het jaar 1000 was Soest al uitgegroeid tot een dorp van 21 hoeven. Dit alles wordt behandeld in het eerste deel van het boek, dat loopt tot het begin van de elfde eeuw, toen de Sint-Paulusabdij werd gesticht, waaronder de kerk van Soest zou ressorteren. De abdij kreeg van de bisschop van Utrecht het lage overheidsgezag in Soest.

In het tweede deel gaat het over de veertiende eeuw tot het midden van de zestiende eeuw, van 1325 tot 1550. In dat deel worden besproken: de rechten op de grond, de tienden, de bevolkingsgroei, de schutterij, de turfwinning en het kerkelijk leven tot de Reformatie.

In het derde en laatste deel gaat het over de Reformatie en de Opstand tegen de koning Filips de Tweede. In de Tachtigjarige oorlog heeft Soest ernstig geleden onder de Spaanse troepen, die van Amersfoort over Soest naar de Hollandse steden trokken. Tenslotte vertellen de beide auteurs hoe Soest, na de overname van het kerkgebouw door de nieuwe religie, een vrij milde reformatie onderging.

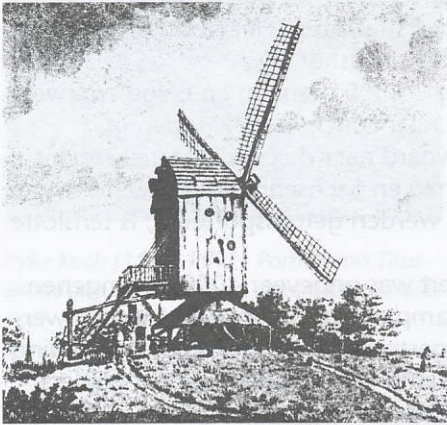
Het is een boek van 367 pagina's, met veel bruikbare indexen op persoonsnamen, plaatsnamen en instituten en organisaties. In de bijlagen worden vertalingen en transcripties van bronnen gegeven (documenten van 777 tot 1621), alsmede een lijst van leden van het gerecht van Soest tussen 1350 en 1600.

De auteurs hebben diepgaand onderzoek gedaan in het Utrechts Archief en in het Algemeen Rijksarchief, alsook in andere archieven, als het Oud-Archief van de gemeente Soest, het Gemeentearchief Amsterdam, de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en zelfs het Vaticaan Archief. Alle feiten zijn in de voetnoten verantwoord, waarbij nauwkeurig is aangetekend wat in welk archief en in welke akte te vinden is. De twaalf hoofdstukken van het boek worden ieder afgesloten met Conclusies en op het einde volgt een algemene Samenvatting. Daardoor heeft deze studie een duidelijke structuur gekregen. Het is de eerste keer dat zo'n gedegen boek verschijnt over de oude geschiedenis van Soest. Het is geen gemakkelijk toegankelijk leesboek, maar

een wetenschappelijk werk, dat van de lezer enige kennis van de vaderlandse geschiedenis verwacht, alsmede kennis van een aantal historische begrippen en woorden. De schrijvers hebben een indrukwekkende prestatie geleverd met dit boek en met het onderzoek dat aan deze studie ten grondslag ligt. Het is nu hét standaardwerk over de oude geschiedenis van Soest.

Geschiedenis van Baarn

Op minstens vijftig plaatsen in het boek wordt iets over Baarn verteld. Zo is deze studie ook een nuttige bron tot de kennis van de geschiedenis van Baarn, vooral ook omdat we in de voetnoten verscheidene vermeldingen zien van documenten die op Baarn betrekking hebben. Daarmee geeft het boek suggesties voor verder archiefonderzoek door de Baarnse Historische Kring, bijvoorbeeld naar de Reformatie in Baarn op het einde van de zestiende eeuw.

Afbeelding van de molen bij de Eem Baarn, die vrijwel dezelfde constructie had als de molen op de Soester Eng. (HUA 12.122.1) *)

Onder de vijfendertig illustraties vinden we verscheidene afbeeldingen die betrekking hebben op Baarn of de Lage Vuursche, als een zestiende-eeuwse kaart van De Vuursche met Waernaershoeve, een ets van de kerk van Baarn met omgeving en een tekening van de Eemsche Molen.

Interessant zijn de foto's van de vijftiende - eeuwse houten beelden die in 1905 in de Oude kerk van Soest werden gevonden: een *Graflegging* en *De heilige Cunera*, beelden die nu in Amsterdam in het Rijksmuseum zijn. Zulke beelden moeten ook in de kerk van Baarn zijn geweest.

Hans Bronkhorst

Jan H.M. Hilhorst en Jos G.M. Hilhorst. *Soest, Hees en de Birtk. Van de achtste tot de zeventiende eeuw*. Uitgeverij Verloren, Postbus 1741 1200BS Hilversum, 2001. ISBN 90-6550-652-7. Prijs f 70,50.

*) Roelof van Baarn inde voor de graaf van Holland de tijns van degenen die in Baarn de Zwade hadden. De zwade was waarschijnlijk het recht om langs de Eemdijk te hooien. Als beloning voor zijn werkzaamheden had Roelof een stuk land bij deze molen (ARA Grafelijkheidsrekeningen 755f)

VERENIGINGSNIEUWS

Excursie van de Historische Kring naar Kamp Amersfoort

Onder de bezielende leiding van Jaap Kruidenier was er op zaterdag 29 september een excursie van de Historische Kring naar Amersfoort, waaraan ongeveer twintig personen hebben deelgenomen.

Het belangrijkste doel van deze excursie was een bezoek aan het *Kamp Amersfoort*, waar tussen 1941 en 1945 zoveel mensen onder erbarmelijke omstandigheden hebben gevangen gezeten of zijn vermoord. Ter plaatse werd door de heer B. van Dam een rondleiding gegeven.

Dit terrein aan de Appelweg, bij Laan 1914 in Amersfoort-Zuid, is door de *Stichting Nationaal Monument Kamp Amersfoort* zoveel mogelijk weer zo ingericht dat men een indruk krijgt van wat zich hier in de bezettingstijd heeft afgespeeld.

De officiële naam van het concentratiekamp was: *Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort*, of PDA. Het was een *Schutzhaftlager* of strafkamp. Het stond, evenals het kamp Westerbork, onder toezicht van de *Sicherheitsdienst* of SD.

In totaal hebben hier, in ruim vier jaar, ongeveer 35.000 mannen en enige vrouwen gevangen gezeten, van wie er minstens 20.000 naar concentratiekampen in Duitsland op transport gingen. Zij werden afgevoerd naar de concentratiekampen Mauthausen, Neuengamme, Buchenwald, Dachau en Sachsenhausen. Slechts ongeveer eenderde van diegenen die naar Duitsland werden getransporteerd, is tenslotte teruggekeerd.

De maximale bezetting van het Kamp Amersfoort was ongeveer 4000 gevangenen. Tussen de 650 en 700 gevangenen zijn in het kamp omgekomen. 428 Mensen werden in het kamp geëxecuteerd, de overige zijn gestorven door ziekte, ondervoeding of mishandeling. Onder de gevangenen in het kamp waren joden, verzetsstrijders, priesters en predikanten, Engelandvaarders, geallieerde krijgsgevangenen, gijzelaars, onderduikers van de arbeidsinzet, werkweigeraars, Jehova's Getuigen, alsook zwart-handelaren.

Ook Baarnaars hebben in Kamp Amersfoort gevangen gezeten.

Een van de joodse gevangenen was de Amsterdamse socialistische oud-wethouder S. Rodrigues de Miranda, die in het kamp werd gestenigd, waaraan hij is overleden.

Titus Brandsma

Een priester-gevangene in Amersfoort was in 1942 de pater-karmeliet prof. dr. Titus Brandsma, hoogleraar aan de katholieke universiteit van Nijmegen, die als naaste medewerker van aartsbisschop J. de Jong een belangrijke rol speelde in het kerkelijk verzet. Titus Brandsma heeft, in de vijf weken dat hij in Amersfoort

Pyke Koch (1901-1991) Portret van Titus Brandsma (1881-1942) *Zwart krijt, houtskool, potlood, 41,5x27,5 cm*
Centraal Museum, Utrecht

zat, aan zijn katholieke en niet-katholieke medegevangenen veel geestelijke steun gegeven. Van Amersfoort werd hij naar Dachau getransporteerd, waar hij op 26 juli 1942 overleed.

In september 1941 arriveerde in het Kamp Amersfoort een groep van ruim honderd krijgsgevangenen uit de Sovjet-Unie. Ze werden nog slechter behandeld dan de andere gevangenen. Velen van hen stierven van honger of uitputting. De laatste overlevenden werden tenslotte doodgeschoten boven een kuil die ze zelf hadden moeten graven. De bewakers wierpen ongebluste kalk over de lijken om de sporen van deze massa-executie uit te wissen.

Amersfoort was een hongerkamp. Alle gevangenen moesten in of buiten het kamp zware arbeid verrichten en ze kregen slecht en veel te weinig te eten. Ze verbleven in veel te kleine barakken en ze werden voor de geringste overtredingen zwaar gestraft. Ze werden geslagen en soms doodgeschoten.

Kotälla Lagerkommandant

Vanaf juni 1943 was plaatsvervangend Lagerkommandant: de beruchte SD'er en SS-Hauptscharführer Joseph J. Kotälla, die de bijnaam kreeg 'De beul van Amersfoort'. Hij zei eens over de gevangenen: *Liever schiet ik ze allemaal kapot, dan heb ik er tenminste geen omkijken meer naar*. Speciaal de joodse gevangenen hadden onder hem te lijden. Hij kreeg in de bijzondere rechtspleging de doodstraf, die later werd omgezet in levenslang. Hij zat gevangen in de koepelgevangenis van Breda en hij was later een van 'De Vier van Breda'.

Als we nu een bezoek brengen aan dit voormalige concentratiekamp komen we vooral onder de indruk van de fusilladeplaats, op het einde van de toenmalige schietbaan, die door gevangenen in dwangarbeid was aangelegd.. Er staat een imposant en aangrijpend levensgroot stenen beeld *Gevangene voor het vuurpeloton*, ge-

maakt door de oud-gevangene Frits Sieger. Dit beeld werd op 14 mei 1953 door minister-president dr. W. Drees onthuld.

Aan de rand van het terrein is een wachttoren te zien, waar indertijd een bewaker met een machinegeweer vluchtpogingen moest voorkomen. In de klokkenstoel hing de klok die geluid werd voor het beruchte appèl. Dan was er een gebied met de cynische naam de *Rozentuin*, waar nieuwkomers en gestraften uren moesten staan zonder eten of drinken en zonder sanitaire pauze. Die plaats is nu weer gemarkeerd. De deelnemers aan de excursie van de Historische Kring waren buitengewoon onder de indruk van deze confrontatie met een voormalig concentratiekamp in onze onmiddellijke omgeving.

Hans Bronkhorst

De Gedenkplaats van het Nationaal Monument Kamp Amersfoort is van maandag tot en met vrijdag geopend van 8.00 tot 18.00 uur. Telefoon 033-462 80 00. De Gedenkplaats is te vinden aan de Appelweg, een zijweg van de Laan 1914, in Amersfoort-Zuid. De Gedenkplaats bevindt zich op het terrein van het Politie Opleidingsinstituut, maar heeft een eigen ingang.

Bronnen

- Dr. L. de Jong *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Deel 8, Tweede helft. p. 555 (met foto's die in het kamp gemaakt werden).

Op de Gedenkplaats zijn verkrijgbaar:

- *Om niet te vergeten. De Tweede Wereldoorlog herdacht in Amersfoort* een uitgave van de Gemeente Amersfoort.

- *Nationaal Monument Kamp Amersfoort* (een folder).

Daarnaast is er een los blad met een historische situatietekening van het kamp met toelichting.

Aanwinsten Oudheidkamer

Foto van het Stationsplein

Programma Baarnse revue 1950

Ingelijste foto van 'Au Bon Marché'

Twee antieke kop en schotels.

Herinnering aan 25-jarig bestaan Hervormde School mei 1935

Geborduurde waszak

Vier dozen met negatieven over Baarn

Strijkplankovertrek, servet en schoenenzak

Behangerskist met inhoud en toelichting

Aanwinsten bibliotheek

J.W. van Steendelaar, *Van Zonnegloren tot Molendael* (Soest 1996).

Aleid Truijens, *Hella S. Haasse. Draden trekken door het labyrint* (Nijmegen 1997).

Dr. J.W.H. Geerlings, *De geschiedenis van de Sociëteit 'De Vereeniging' te Baarn* (Baarn 2001).

Boekbespreking: Sociëteit 'De Vereeniging'

Een van de oudste nog bestaande verenigingen in Baarn is die van de sociëteit aan het Stationsplein. Verschillende leden van deze 'Heerensociëteit' speelden een invloedrijke rol in de Baarnse gemeenschap. Zo was de eerste voorzitter tevens de burgemeester van Baarn. En in mei 1940 was de sociëteit het centrale regelpunt bij de evacuatie.

Ter gelegenheid van het 135-jarig bestaan in 2000 heeft de sociëteit een lustrumboek uitgegeven. Het heet *De geschiedenis van de sociëteit 'De Vereeniging' te Baarn* en is geschreven door de verenigingsarchivaris, dr. J.W.H. Geerlings.

Hij beschrijft de geschiedenis vanuit vijf gezichtspunten: de structuur van de vereniging, de leden, de diverse besturen, de kasteleins en de eigendommen. Uiteraard krijgt de oprichting veel aandacht.

Uit de notulen van de gemeenteraadsvergadering van 19 januari 1865 blijkt dat leden van de 'Baarnsche Sociëteit' een verzoekschrift hadden ingediend. Zij wilden enige 'localen bij het Gemeentehuis aanwezig' huren. Het ging om een deel van een oud pand aan de Hoofdstraat, naast het daar pas gebouwde gemeentehuis.

Burgemeester Laan steunde het verzoek van de indieners. Hij wil de 'Notabele ingezetenen, die bijna allen het verzoekschrift hebben ondertekend' tegemoet komen vanwege hun grote bijdrage in de gemeentelasten. Bovendien zou Baarn dan aantrekkelijker worden voor gefortuneerde nieuwkomers. Na enige discussie werd zonder tegenstem en met één onthouding het verzoek ingewilligd.

Er kwam een oprichtingsakte. De sociëteit zou elke middag van twee tot vijf uur open zijn. En burgemeester Laan werd voorzitter van het bestuur. Ook komen we de namen Pen, Rutgers van Rozenburg en Van Ijssendijk tegen, bekende namen voor wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van Baarn. Opvallend is dat dokter D. Voorthuijsen niet op de lijst ondertekenaars van de oprichtingsakte voorkomt. Deze gemeentearts en latere wethouder was nu juist degene geweest die het verzoekschrift aanvoerde waarmee het allemaal begonnen was. Door gebrek aan bronnen kon de auteur niet achterhalen waarom zijn naam op de oprichtingsakte ontbreekt. Hoofddoel van de sociëteit was door de jaren heen het bevorderen van de gezelligheid door middel van dagelijkse bijeenkomsten in het sociëteitsgebouw. Ook kwa-

men er gezamenlijke maaltijden. Na de verhuizing van de sociëteit naar het Stationsplein, verzorgde hotel Zeiler deze. Later kwam er een eigen keuken. Dames waren alleen welkom bij de feestelijke diners die af en toe werden georganiseerd. De jaren dertig waren moeilijk voor de vereniging en het voortbestaan hing aan een zijden draadje. Gelukkig konden en wilden leden financieel bijspringen. Ook de kastelein was bereid een flinke veer te laten. In mei 1940 waren er niet meer dan vijftig leden, terwijl dat aantal vlak na de oorlog snel tot boven de honderd steeg. Na de bezettingstijd was er blijkbaar een grote behoefte aan sociaal verkeer. De auteur wijdt aparte hoofdstukken aan de kasteleins en aan de leden. Het bekendste lid dat de sociëteit ooit heeft gehad was, Lodewijk van Deysse. Een andere Baarnse kunstenaar, Escher, was geen lid van de vereniging, maar wel van de Rotary en kwam daarom regelmatig in het gebouw. Van sommige Baarnse families waren meerdere telgen lid, bijvoorbeeld Jiskoot, Van Kempen, Sterneberg, Korthals Altes en Bijleveld. Uit de archiefstukken komt ook duidelijk naar voren dat er lange tijd een overlap bestond tussen de besturen van de sociëteit en die van de Vereniging tot Verfraaiing van Baarn. Auteur Geerlings heeft met dit werk de geschiedenis van een van de oudste nog bestaande Baarnse verenigingen beschreven. Opvallend zijn enige overeenkomsten met een andere oude Baarnse vereniging: het nog uit de Middeleeuwen stammende Annagilde. Allebei hanteerden ze een strikt toelatingsbeleid en de leden keurden het toetreden van gegadigden aanvankelijk goed of af met behulp van bruine en witte bonen. Misschien kunnen we zeggen dat het Annagilde de elite onder de Baarnse boeren samenbracht en de 'Vereniging' hetzelfde deed met de villabewoners.

Yvonne van den Akker

Van Baerne tot Baarn

Het is alweer twee jaar geleden dat ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van de Historische Kring het boek *Van Baerne tot Baarn* verscheen.

Terugblikkend kunnen we vaststellen dat dit boek een enorm succes is geweest. De eerste druk van 2500 exemplaren was binnen enkele maanden uitverkocht. Een tweede druk met een oplage van 1000 exemplaren is nu ook bijna uitverkocht. Deze oplage van totaal 3500 exemplaren is een ongekennd hoge voor publicaties op het gebied van lokale geschiedenis. Kortom: we kunnen spreken van een bestseller en van topauteurs!

Van Baerne tot Baarn heeft veel aandacht in de media gekregen. Niet alleen van de Baarnse en regionale media, maar ook daarbuiten. Tot aan maart van dit jaar verschenen recensies in diverse tijdschriften. De reacties op het boek waren over het algemeen zeer lovend.

Het merendeel van de circa twintig historische verenigingen in de directe omgeving van Baarn besteedde aandacht aan de publicatie in de vorm van een korte recensie of literatuursignalement. Daarnaast waren er verschillende landelijke periodieken, die het boek belichtten.

Het tijdschrift *Vorsten* bijvoorbeeld benadrukte in zijn bespreking van het 'rijk geïllustreerde boek' in het aprilnummer van 2000 natuurlijk het artikel van Fred Lammers, waarin 'de vorstelijke bewoners ook in hun doen en laten als buurlieden worden beschreven aan de hand van herinneringen, opgetekend uit de mond van dorpsbewoners'.

In het tijdschrift *Genealogie* van het Centraal Bureau voor Genealogie – gelezen door ruim 13.000 contribuanten - werd het 'mooi vormgegeven boek' besproken door vooral in te gaan op de opbouw ervan en daarnaast veel trefwoorden te noemen van huizen en personen.

Het populair-wetenschappelijke *Spiegel Historiael* belichtte de artikelen over Groeneveld: Van der Dussen als verfraaier van Groeneveld van de hand van S.A.C. Dudok van Heel en Groeneveld 1940-2000 door W.J.L. Paans. Zelfs verscheen er een uitgebreide recensie in de *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* van het Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap. Dit blad wordt door historici beschouwd als het meest belangrijke orgaan voor bespreking van wetenschappelijke publicaties. De recensent stelt dat er 'door de historische kring veel aandacht besteed [is] aan de verschillende soorten bronnen die vertellen over de geschiedenis van Baarn. De auteurs hebben gebruikgemaakt van archeologische opgravingen, oorkonden, memoires van voormalige bewoners en ooggetuigenverslagen. Al met al levert dit een zeer compleet beeld op'. Uiteraard valt in een dergelijk blad ons ook enige kritiek ten deel: niet alle artike-

len zijn vlot geschreven of goed gedocumenteerd en er is geen algemene literatuurlijst opgenomen. Nu, we zullen deze punten meenemen voor een volgende keer. Al deze aandacht op diverse plaatsen leverde veel bestellingen op bij de Kring en bij boekhandel Den Boer. Naast bestellingen ontving de Kring leuke persoonlijke reacties van oud-Baarners (zelfs uit het buitenland!) en andere lezers. Sommigen werden lid van de Kring, anderen sloten oude foto's bij. Afsluitend kunnen we stellen dat de aandacht voor het boek een bevestiging is van het toegenomen draagvlak voor lokaal en regionaal historisch onderzoek. De Baarnse historische kring mag er trots op zijn hieraan een bijdrage te hebben geleverd.

Robbert Jan van der Maal

Inleverdatum kopij maartnummer 3 februari 2002

Programma 2002

10 januari	'Dialecten', lezing door de heer J.B. Berns
19 februari	Diavoorstelling 'Oud -en Nieuw Baarn' 's avonds
28 maart	Algemene ledenvergadering
11 april	'Holland en 't Sticht in oorlog 1481-1483',
lezing door de heer M.J. v. Gent
mei	excursie

Alle lezingen en diavoorstellingen vinden plaats in Cultureel Centrum de Speeldoos, Rembrandtlaan 35 te Baarn. Aanvang 20.00 uur. De zaal is open om 19.30 uur. Per adres twee kaarten gratis. Niet-leden betalen f 7.50 (€ 3,50).

Bijdrage verzendkosten

Binnen Baarn wordt 'Baerne' nog altijd door vrijwilligers bezorgd, daar zijn we heel gelukkig mee. Buiten Baarn is hier € 5,- per jaar mee gemoeid, de Historische Kring Baerne verzoekt u voor die verzendkosten een vrijwillige bijdrage over te maken.

Nieuwjaarsreceptie

Alle leden van de Historische Kring Baerne worden van harte uitgenodigd voor het bijwonen van onze traditionele Nieuwjaarsreceptie op zaterdag 5 januari van 15.00 uur tot 17.00 uur in onze verenigingsruimte, Burgemeester Penstraat tussen nr. 2 en 4. Het bestuur hoopt dit keer ook veel nieuwe gezichten te zien.

Het bestuur en de redactie wensen leden en relaties

**PRETTIGE KERSTDAGEN
EN EEN VOORSPOEDIG 2002**

DICK ASSURANTIE- EN HYPOTHEEK ADVIES B.V. **PRINS**

BELASTINGVRIJ SPAREN

HYPOTHEKEN

Maatwerk tegen concurrerende rentepercentages

ASSURANTIE

Zeer goede voorwaarden tegen scherpe tarieven

PENSIOENEN

Belangrijk in verband met terugtrekkende overheid

JONGEREN TOEKOMST PLAN

Speciaal voor jongeren die een onbezorgde toekomst willen

Ons advies is gratis overdag en ook 's avonds

Tel. (035) 541 13 59
Fax (035) 541 00 63
Nachtegaalhof 10
3741 WZ Baarn

APOTHEEK JULIUS

Apothekers: *O.P. Hofkes, E. Hofkes-Dazert*
en M.A. Smulders-de Jong

LAANSTRAAT 26
3743 BG BAARN
TELEFOON (035) 541 24 32

**Uw adviseur
bij verkoop,
aankoop, taxatie,
financiering en
verzekering van
onroerend
goed**

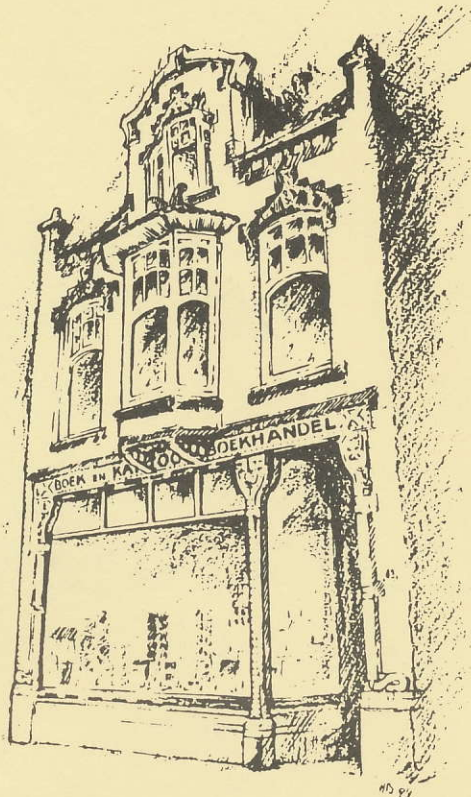

VAN BERKUM MAKELAARS

MAKELAARS IN EN TAXATEURS VAN ONROERENDE GOEDEREN

Nieuw Baarnstraat 93, postbus 135, 3740 AC Baarn.

Telefoon 541 84 45* Lid NVM

Sinds 1886

BOEKHANDEL DEN BOER

Laanstraat 69 - 3743 BC Baarn - Telefoon 035 - 542 68 51

Fax 035 - 542 68 60

Gespecialiseerd
in literatuur,
kunst- en kinderboeken

*Historische lezing
"Baarn"
Archief van de kerk*